

Değişen Çocukluk, Oyun ve Oyuncanın Endüstrileşmesi ve Tüketim Kültürü

Transforming Childhood, Industrialization of Play and Toys and Consumer Culture

Fulya Sormaz*
Dumlupınar Üniversitesi

Hülya Yüksel **
Dumlupınar Üniversitesi

Özet

Çocukluk ve çocuk sosyolojisi kavramı Türkiye’de sosyal bilimlerde ihmal edilmiş konulardan bir tanesidir. Bu noktadan hareketle, çocukluk kavramı farklı kuramsal yaklaşımlar perspektifinde incelenmiştir. Ayrıca, toplumsal değişmeden bağımsız düşünülmesi mümkün olmayan çocukluk kavramının tarihsel süreçte analizi yapılmıştır. Neoliberal ekonomik küreselleşme çocuk kültürü, oyun ve oyuncaklarının endüstrileşmesine yol açmıştır. Bu yüzden, günümüzde çocukluk kavramının, küreselleşme süreçleri bağlamında ele alınması gerekmektedir. Ekonomik küreselleşmenin yükselmesi ile birlikte, ulus ötesi şirketler tüm dünyada pazarlama stratejileri ile çocukları hedef almışlardır. Bu bağlamda, yiten çocukluk, çocukların tek tipleşmesi ve tüketen çocuk imgesinin ortaya çıkması tartışılmıştır. Günümüzde çocuklar giderek artan bir şekilde tüketici olarak sosyalleşmekte, metalaşma ve şeyleşme süreçlerinin objesi haline gelmektedirler. Küreselleşmenin ve neoliberal politikaların çocuk oyuncaklarını metalaştırdığı bir dönemde artık küreselleşme karşıtı bir hareketin başlaması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çocukluk, çocuk sosyolojisi, oyun ve oyuncak, endüstrileşme, tüketim kültürü

Abstract

The sociology of childhood and the concept of childhood are among the neglected areas in Turkish social sciences. We aim to discuss the concept of childhood from different theoretical perspectives. No doubt that the concept of childhood cannot be separated from social change. Consequently, childhood examined in historical perspective. Neoliberal economic structures have contributed to the industrialization of children's culture, games and toys. Today, the concept of childhood needs to be

* eposta: siirsorar@yahoo.com

**Dumlupınar Üniversitesi Fen-Ed. Fak. Sosyoloji Bölümü, Kütahya eposta: hulya.yuksel@gmail.com

(Bu çalışmada Fulya Sormaz’ın yüksek lisans tezinden yararlanılmıştır)

reexamined in the context of globalization. Children worldwide are increasingly targeted as consumers by transnational companies' marketing strategies. Under this neoliberal model, children are socialized as consumers at increasing rates, and are becoming the objects of commodification and reification. In conclusion, there is a need for an anti-globalization movement to stop the harm caused by neoliberal policies and globalization.

Keywords: Childhood, sociology of childhood, play and toys, industrialization, consumption culture

I.GİRİŞ

Bir toplumun ekonomik, politik, kültürel ve toplumsal değişim süreçlerine bakılarak o toplumda, çocukluk imgelerinin ve çocuk kültürüne ait olan oyun ve oyuncakların sosyokültürel tarihindeki değişimleri izlenebilir. Bu çalışmanın amacı da, çocukluk ve çocuk kültüründeki değişimlerin sosyolojik nedenlerini araştırmak, çocukluk imgesi ve oyun kültürü ile toplumsal değişimler arasındaki etkileşimi göstermek olmuştur. Günümüzde yaşamın her alanında giderek artan endüstrileşme ve tüketim kültürü, çocuk imgesini, çocuk oyun ve oyuncaklarını da şekillendirmektedir.

Toplumsal değişim dinamiklerinin (sanayileşme, kentleşme, teknolojik ilerlemeler, kapitalizm, tüketim kültürü ve küreselleşme) çocukluğa, oyuna ve oyunağa etkisi irdelenerek küreselleşmenin ve tüketim kültürünün bir sonucu olarak var olan çocukluk tipi ve oyun kültürüne değinilmiştir. Geleneksel ve modern oyun kültürü kavramları bağlamında, toplumsal değişimle birlikte oyun ve oyunağın endüstrileşmesi ve metalaşması da konu edinilmiştir.

Günümüzde, dünya oyuncak pazarının büyüklüğü 80 milyar dolara ulaşmaktadır. Türkiye'de ise, oyun ve oyuncak sektörü 700 milyon dolar büyüklüğündedir. Yukarıda bahsettiğimiz süreci destekleyecek bir habere göre de, dünya'nın en büyük oyuncak üreticilerinden American eğlence şirketi Hasbro'nun CEO'su, oyuncak sektöründeki büyümede Türkiye'nin ilk sıralarda yer aldığını, bu nedenle de Türkiye pazarına gireceklerini açıklamıştır (Temizkan, 2012). Kısacası, çocukluk ve çocuk imgesinin yeniden üretimi ulus ötesi şirketlerin pazarlama stratejilerinden ayrı düşünülemez.

Sonuç olarak, çocukluk imgesinin “toplumsal bir kurgu” olarak nitelendirilebileceği; değişen toplumsal yapının, değişik çocukluk imgelerine ve değişik oyun/oyuncak anlayışlarına neden olduğu; çocukluk imgesinin, oyunların ve oyuncakların değişim sürecinin sanayileşme, kentleşme, teknolojik ilerlemeler, kapitalizm, tüketim kültürü ve küreselleşme ile yakından ilişkili olduğu ortaya konmuştur. Ayrıca çocukluk imgesinin değişiminin, oyun kültürünün değişimi ile paralellik gösterdiği sonucuna varılmıştır.

II. ÇOCUK İLE İLGİLİ KURAMSAL YAKLAŞIMLARA ELEŞTİREL BİR BAKIŞ

Çocukluk kavramı, sosyal bilimler açısından oldukça önemli bir yer teşkil etmesine rağmen, çocukluk ve çocuk sosyolojisi kavramı, Türkiye’de sosyal bilimlerde ihmal edilmiş alanlardan bir tanesi olmuştur. James ve Prout (1990: 8)’un çocuk sosyolojisi açısından belirttikleri gibi, karşılaştırmalı ve kültürler arası analizler, tek ve evrensel bir olgudan ziyade birçok farklı çocukluk türü olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bu noktadan hareketle, çocukluk kavramı farklı kuramsal yaklaşımlarla eleştirel bir gözle ele alınmıştır.

Çocukluk sosyolojisinde üç temel yaklaşım söz konusudur: geleneksel teoriler, yapılandırmacı (inşacı) yaklaşım ve yorumlayıcı perspektif. Geleneksel teoriler, çocukları, yetişkinlerce kurulan kültürün tüketicileri olarak görürken, yapılandırmacı ve yorumlayıcı teoriler, çocukların ve yetişkinlerin çocukluğun toplumsal yapısında aktif katılımcılar olduğunu ve paylaştıkları kültürün açıklayıcı türveleri olduğunu tartışırlar (Corsaro, 2005).

Geleneksel teorilere göre, çocuk sosyalleşme süreçleri sonucunda tam donanımlı bir birey haline gelen toplumdaki ayrı bir şeydir (Corsaro, 2005). Bu nedenle de “deterministik” olarak nitelendirilirler. Biyolojik bir yaklaşım içeren bu modele göre çocuk, toplumsallaşma sürecinde pasif bir rol oynamaktadır. Deterministik model, işlevselci ve üretici modeller sunarak çocukluğu, geleneksel bir rol içerisinde değerlendirir. Çocukların toplumun denge ve düzeninin devamını sağlayacak şekilde eğitilmesini vurgular (Onur, 2005). Üretici modeller ise, kültürel kaynaklara büyük oranda erişenlerin avantajlarına yoğunlaşırlar ve ayrıca yaygın sınıf sistemini yansıtan ve destekleyen sosyal kurumlarda (özellikle eğitim sistemi) bireylere farklı davranılması üzerinde dururlar. Dolayısıyla üretici modellerde vurgu, toplumsal ya da sınıfsal eşitsizliklere yapılır. Her iki teori de sosyalleşmenin getirileri üstüne fazla yoğunlaşmalarından ve toplumun bütün üyelerinin aktif ve yaratıcı kapasitelerini küçümsemelerinden, sosyal eylem ve üretimin tarihi ve umulmadık doğasını ihmal etmelerinden dolayı eleştirilmektedirler (Corsaro, 2005).

Çocukluğu, sosyal bir yapı olarak ele alan yapılandırmacı yaklaşım, toplumsal yapının önemine vurgu yapar. Piaget ve Vygotsky’nin görüşlerinden etkilenen “sosyokültürel teori” ve “sosyo-inşacı model” bu yaklaşım altında değerlendirilebilir. Sosyokültürel kuramcılarının araştırmaları, yapılandırmacı kuramın çocukların davranışları ve akran etkileşiminin önemi üzerinde daha fazla durmasını sağlamıştır. Piaget (1932), çocukların çevrelerini yorumladığı, takip ettiği ve bilgiyi kullandığına; kendi fiziksel ve sosyal dünyalarının yapısal kavramlarına ulaştığına inanır. Ona göre, gelişimi dört faktör etkilemektedir: olgunlaşma, yaşantı, kültürel aktarım ve dengeleme. “Olgunlaşma,” kendisinden beklenen işlevin yerine getirebilecek düzeyi anlatır. Erken ya da geç olgunlaşma, bilişsel gelişimi olumlu/olumsuz etkileyebilir. “Yaşantı”nın önemi ise şöyle açıklanır: Kişi ne kadar

çok yaşantı geçirirse o kadar yeni bilgi edinir. Bu nedenle, okul öncesi dönemde çocukların farklı oyuncaklarla yaşantı geçirmesi, arkadaşlarıyla oyun ortamında bulunması ile sağlanan yaşantı çokluğu, çocuğun bilişsel gelişimini destekler. İçinde bulunulan kültür de çocuğun gelişimini etkiler. “Kültürel aktarım”la kastedilen, kültürde var olan bilginin, gelişim sürecindeki bireye aktarılmasıdır. “Dengeleme” ise bireyin, yeni karşılaştığı durum ile kendisinde var olan bilgi ve deneyim arasında denge kurmak için yaptığı zihinsel işlemlerdir. Birey ne kadar çok dengeleme yaşarsa bilişsel gelişimi de o kadar artar.

Vygotsky (1978) ise, çocukların sosyal gelişimlerinin her zaman onların toplu hareketlerinin bir sonucu olduğuna ve bu hareketlerin toplum içinde gerçekleştiğine inanır. Vygotsky’nin görüşünün temel prensibi, bireyin kültürü içselleştirmesi veya benimsemesidir. Bu işlemin önemli bir yanı ise hem kültürü kodlayan hem de kültür içinde yer almamızı sağlayan dildir. Böylece çocuklar, dili öğrenerek ve kullanarak nesillerin tüm bilgilerini içeren bir kültür oluşturma yoluna giderler. Psikolojik ve sosyal becerilerimizin tümü başkalarıyla olan iletişimimizden kazanılır. Biz böyle becerileri, bireysel düzeyde içselleştirmeden önce kişiler arası düzeyde geliştirir ve kullanırız.

Sosyo-inşacı model, “Çocuk ve çocukluk nedir?” gibi soruların birçok olası cevabı olduğunu göstermeye çalışır. “Kabilesel çocuk” perspektifi olarak adlandırılan bir başka sosyo-inşacı yaklaşım da çocukların aktif olarak kendi kültürlerini yarattıklarını dile getirir. Opie ve Opie (2001), araştırmalarıyla çocukların yaratıcılığını ve kendi kültürlerini nasıl oluşturduklarını ortaya koymuşlardır. Sosyo-inşacı yaklaşımının bir başka çeşidi, çocukları bir azınlık grubu olarak gören “çocukluğun siyasi teorisi”dir. Bu bakış açısında çocuklar, toplumda düşük bir statü atfedilen; fakat kendi kaderlerinin ajanı hâline gelmeye muktedir olan kişiler olarak görülür. Sosyo-inşacılığın radikal bir versiyonu ise, çocukluğu bir söylem ürünü olarak görür (Wyness, 2006: 17).

Sosyokültürel kuramcılar tarafından yapılan son çalışmalar, çocukların akranlarıyla ve başkalarıyla olan toplu etkinliklerini vurgular. Örneğin Rogoff (2003: 32), insan gelişimini, toplumların sosyokültürel etkinlikleri içinde, insanların değişen katılım süreci olarak değerlendirir. Sosyokültürel etkinliklerde çocukların katılımlarının doğasını anlamak için Rogoff (1996), onların üç farklı düzlem üzerinde çalışılması gerektiğini söylemiştir: toplumsal, kişiler arası ve bireysel. Fakat Rogoff (1996), bu süreçlerin ayrı süreçler olarak değil, aksine hepsinin bir arada etkileşimleriyle toplu etkinlikler içinde incelenmesi gerektiğini belirtmiştir. Fiziksel özellik, çocukluğun karakterize edildiği tek faktör değildir. Çocukların, kültürlerini koruma ve onları yayma konusunda özel bir yakınlıkları olduğu düşünülür. Kültürlerin çocukluk hakkındaki fikirleri, geçmişte ve hâlâ günümüzde hikâye, şarkı ve ritüel gibi geleneksel medya anlamları taşır, manevi kodları iletir, gençleri koruma konusunda bilgi verir ve çocukluktan yetişkinliğe geçişin önemini ortaya çıkarır. Bütün toplumlar ve kültürler, yetişkin toplumuna geçişte önemli olan bu noktayı farklı tanımlamışlardır

Sosyokültürel teori içerisinde yer alan toplumsal gelişme kuramları bize, hem toplumsal gelişimi hem de toplumsallaşmayı daha iyi kavrayabilmemiz açısından bir temel taşır. Bu kuramlar, “Dar ve Geniş Toplumsallaşma,” “Çıracılık Kuramı” “Toplumsal Çevre Modeli” ve “Gelişimsel Yuva Modeli”dir.

Toplumsallaşmayı, yaşanan toplumsal dünyanın kültürünü kazanma süreci olarak ele alınmaktadır. Bu süreçte üç hedef vardır: dürtüleri denetlemek, rollere hazırlanma ve performans, anlam dünyasının işlenmesi, dolayısıyla toplumsallaşma, kültürel edinimlerin neredeyse tümünü kapsamaktadır. Arnett (1995), kültürel toplumsallaşmayı “Geniş” ve “Dar” toplumsallaşma olarak ikiye ayırmıştır. Geniş toplumsallaşma ile karakterize edilen kültürler; bireyciliği, bağımsızlığı ve kendi kendini ifade etmeyi, hem aile hem de diğer toplumsallaşma dinamikleri (akran, okul, iş, topluluk, medya, hukuk sistemi, kültürel inanç sistemi) ile sağlarlar. Dar toplumsallaşma ile karakterize edilen kültürler ise “itaat ve uyum”u en yüksek değerler olarak kabul eder ve bunlar da hem aile hem de diğer toplumsallaşma kaynakları ile sağlanır.

Her iki toplumsallaşma türünde, toplumsallaşma kaynaklarının tavırlarında farklılaşmalar görülür. Örneğin, aile ele alınacak olursa dar toplumsallaşmanın olduğu kültürlerde aile, çocuklarından itaat ve uyumu bekleme baskısı altındadır ve çocuklarından itaat ve uyum beklerler. Geniş toplumsallaşmanın olduğu kültürlerde ise aile, genel kültürel çevreyi kendileri doğrultusunda değiştirme imkânına sahiptirler. Her iki toplumsallaşma şeklinin artıları ve eksileri mevcuttur. Örneğin, geniş toplumsallaşmada daha fazla yenilik, yaratıcılık, ekonomik gelişme vardır; ancak çok daha fazla toplumsal sorun ve düzensizlik de vardır. Dar toplumsallaşmada daha fazla toplumsal bütünleşme ve daha büyük toplumsal düzen söz konusuysen daha fazla baskı ve engel vardır.

Vygotsky’nin kuramını genişleten Rogoff ve Morelli (1997), sosyokültürel gelişim kuramında, “rehberli katılım” ve “kültürel çıracılık” kavramlarını kullanır. Bu kavramlar, Rogoff’un (1996), çocukların toplumsal hayata katılımlarında, toplumsal, kişiler arası ve bireysel süreçlerin bir arada incelenmesi gerektiği düşüncesini destekler. “Rehberli katılım,” iş birliği ve paylaşılmış anlayışa işaret eder. Başkalarıyla etkileşim, sorun çözümede iş birliğini yapılaştırarak çocukların gelişimine yardımcı olur. “Kültürel çıracılık” kavramı ise çocuğun gelişimi örgütlemadaki etkin rolünü, diğerlerinin etkin desteğini, kurumsal bağlamların, teknolojilerin, bilişsel amaçların sosyokültürel düzenlenmiş doğasını ifade etmektedir. Kültürel çıracılıkta çocuklar, yetişkinler ve daha becerikli akranlarıyla ortak etkinliklerden bilgi edinirler ve düşünme yolları kazanırlar (Rogoff ve Morelli, 1997).

Toplumsal Çevre modeline göre insan türü için, farklı ekolojilerin enginliğinde hayatta kalmayı başarmanın anahtarı, şartlara ve çevreye uyma

yeteneği olmuştur (Harkness, 2002). Çocuklar büyümekte ve sayısız farklı kültürlerin üyeleri olmayı öğrenmektedirler; sosyal gelişmede olduğu kadar hiçbir yerde böyle bir yoğrulabilirlik yoktur. Kültürün farklı bölümleri, sistematik bir şekilde birbirine bağlıdır ve geniş kültürün sosyoekonomik organizasyonları ile çocukluk sosyalizasyonu arasında uyumlu bir ilişki vardır. Bu model, çocukların sosyal gelişiminin, içinde yaşadıkları toplumsal çevrelerin ve etkileşimde buldukları insanların ürünü olduğunu vurgulamaktadır.

Gelişimsel Yuva Modeli'nde kültür, toplumsallaşma ve çevre arasında bağ kurar; çünkü bireysel ve bağlamsal sistemler birbirlerini etkilerler (Super ve Harkness, 1997). Burada hem çocuk hem çevre etkindir ve birbirlerini etkileyen sistemlerdir. Gelişimsel Yuva modeli, üç alt sistem içerir: Gelenekler, Fiziksel ve Toplumsal Çevre ve Bakıcı ya da Ana babanın Psikolojik Özellikleri. Bu üç sistem, en büyük kültürün içinde bireylerin gelişimsel deneyimlerine aracılık etmede ortak bir işlevi paylaşırlar. Harkness (2002) Fiziksel ve Toplumsal Çevre içinde ele alınan; çocuğun, gündelik yaşamının fiziksel ve toplumsal çevresidir. Çocuğun birlikte olduğu insanlar, çocuğun yaşama alanının boyutu/biçimi, birlikte yaşanılan birkaç kuşağın varlığı/yokluğu gibi zaman/ortam özellikleri yer alır. Gelenekler, kültürel olarak düzenlenen çocuk bakımı ve çocuk yetiştirme alışkanlıklarını kapsar. Bu noktada, resmî olana karşı resmî olmayan öğrenme, bağımlılık eğitimine karşı bağımsızlık eğitimi, yemek yeme, uyuma programları gibi kültürden kültüre farklılık gösteren geleneksel tavırlar ele alınmıştır. Bakıcı ya da Ana babaların Psikolojik Özellikleri sisteminde ise, çocuğu yetiştirenlerin gelişimsel beklentileri, kültürel inanç sistemleri yer alır.

Yorumlayıcı Perspektif'te ise, sosyal ilişkiler ve toplumsallaşma gibi kavramlar ön planda tutularak çocukların, sosyal ilişkiler içerisinde hem etkin hem de edilgin bir özelliğe sahip olarak konumlandırılması söz konusudur. Çocukluğun sosyal kuramları, sadece çocuğun yetişkin bilgi ve becerilerini özel olarak içselleştirmesini sosyal gelişim olarak değerlendiren bireysel doktrinden kurtarılmalıdır (Corsaro 2005). Sosyalleşme, sadece bir uyum veya içselleştirme süreci değildir. Aynı zamanda içselleştirme, yeniden icat etme ve yeniden üretme sürecidir. Bu sosyalleşme görüşünün temelinde, toplumsal etkinliklerin önemini kavramak yatar; çocuklar nasıl görüşür, paylaşır ve yetişkinlerle ve kendi aralarında nasıl kültür oluştururlar gibi soruları sorar. Corsaro (2005:7)'ya göre deterministik ve inşacı modellerde, toplumsallaşmanın iki ayrı modeli vardır. Deterministik modelde çocuğa, pasif bir rol atfedilerek disipline edilmesi ve kontrol altında tutulması gerektiğine inanılır. İnşacı modelde ise çocuk, aktif olarak kendi sosyal dünyasını ve onun içindeki yerini yapılandırır.

Yukarıda ele alınan kuramlar, gelişimsel süreçleri doğrusal bir düzlemde değerlendirir. Doğrusal görüşte çocuk, sosyal olarak yeterli bir yetişkine dönüşmeden önce çocuklukta bir hazırlık sürecinden geçmelidir. Bu görüşe göre, çocukluk dönemi çocuğun bilişsel becerileri, duyguları ve bilgiyi yetişkinlik hayatı için bir hazırlık olarak kazandığı bir dizi gelişimsel basamaklardan oluşur.

Yorumlayıcı yeniden üretime göre, çocuklar, etraflarındaki dünyayı basit bir şekilde taklit etmezler veya içselleştirmezler. Çocuklar onu yorumlamak, kültürünü anlamak ve ona katılmak için çaba sarf ederler. Yetişkin dünyasını anlamlandırmaya çalışırken çocuklar toplu olarak kendi akran dünyasını ve kültürlerini oluşturmaya başlarlar (Corsaro, 2005: 23-24). Akran kültürleri, başlı başına çocukların içinden geçtikleri basamaklar değildirler. Çocuklar kendi akran kültürlerini oluşturur ve onlara katılım sağlarlar. Görüldüğü gibi Corsaro, çocukların var oldukları kültür içerisinde, kendi akran gruplarını yaratarak, yetişkin dünyasını anlamlandırmaya çalıştıklarını öne sürerek, çocuğun toplumsallaşmasında yeni bir boyutu çocukluk sosyolojisine kazandırmıştır; ancak sosyal hayatı anlamlandırmada ve ona uyum sağlamada “taklit” kavramının önemini göz ardı etmiştir. Öte yandan, çocuk kültürü araştırmaları için uygun bir perspektif oluşturmaktadır.

Çocukluk sosyolojisi bağlamında ele alınan kuramlardan sonra, asıl yapılması gereken ise sosyolojinin en temel varlık nedeni olan değişimi anlamak için “*çocukluk*” kavramının tarihsel süreçteki evrimi ele alınacaktır.

III. ÇOCUK VE ÇOCUKLUK KAVRAMININ TARİHSEL SÜREÇTE EVRİMİ

Çocuk ve çocukluk kavramı, tarihsel süreçte, değişik kültürlerde ve toplumlarda değişik anlamlar ifade etmiştir. Heywood’a (2003: 16) göre, çocukluk teorik düzeyde çocuk olmanın ne anlama geldiğinin anlaşılmasıdır. İşte bu nedenle çocuk, insanlık tarihinin her döneminde vardır ancak çocukluk, değişkenlik gösterebilen bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Ortaçağ’daki çocukluk anlayışıyla, modern zamanların çocukluk anlayışı, bu bağlamda elbette aynı olmayacaktır. Değişik zaman ve mekânlarda, dönemlerin kültürel koşulları ışığında, çocukluğun farklı kavranış biçimlerini araştırmak ve onları açıklamaya çalışmak daha verimli bir yaklaşım olacaktır (Heywood, 2003). Bu amaçla çocukluğu anlamak, çocukluğun, toplumsal ve tarihsel süreçteki evrimini gözler önüne sermektedir.

Geleneksel kültürlerde, ayrı bir özel döneme işaret etmeyen çocukluk, cinsiyet ayrımı ve işlevsiz görülme gibi düşüncelerin olumsuz etkileriyle mağdur edilmiş ya da hor görülmüştür. Bu da genel olarak korunması gereken ya da özel olan bir çocukluk düşüncesinin olmadığına işaret etmektedir. Modern çocukluk imgesi, Rönesans, Reform, Aydınlanma, Romantizm, kapitalizmin doğuşu, sanayileşme süreçleriyle birlikte oluşmuştur. Modern çocukluk düşüncesi, mistik günahkâr çocuk anlayışının olumsuzlanması üzerine kurulmuştur (İnal, 2007a:21).

Antik çağın çocuk imgesi, toplumun yasaları ve kültürü içinde eğitilmesi gereken “küçük bir yurttaş” imgesi iken, Orta Çağ’ın yaygın çocuk imgesi mal veya kölelik ideolojisi ile tutarlı olan “bir mülk parçası” idi (Elkind, 1999). Orta Çağda

kilisenin yaygınlaştırdığı olumsuz çocuk imgesi, asıl olarak ilk günah temelinde meşrulaştırılmış ve günahkâr olarak nitelenen çocuk, hor görülmüştür. Bu günahkârlıktan kurtulmanın ilk yolu olarak da, çocuklar vaftiz edilmiştir (İnal, 2007a: 21).

Orta Çağda, hem yaşlılara hem çocuklara olumsuz bakılmasının nedeni çocuğun, herhangi bir ekonomik işlevi yerine getirmediği gibi üremeye de katkıda bulunmamasıydı (Shahar, 1997). Çocukların güçsüz ya da önemsiz görülmesinin temelinde o dönemde çok yüksek olan doğum ve ölüm oranları da etkili olmuştur (İnal, 2007a: 22). On sekizinci yüzyılda bile, yaşama umudunun ortalaması yirmi beşi geçmiyordu. Doğum oranının çok yüksek olmasına karşın, yaşama şansının çok düşük olduğu bu toplumlarda nüfusun yarısına yakını yirmi yaşın altındakilerden oluşuyordu.

Ariés 16. yüzyıldan önce toplumsal bir kurgu olarak çocukluğun olmadığından hareketle modern anlamda algılanan bir “*çocukluk*” fikrinin o zamanlarda oluşmadığına vurgu yapar. Bunun bir göstergesi olarak dönemin portrelerini gösteren Ariés, Ortaçağ’da gerçek bir çocuk portresi çizilmediğini, çocukluk düşüncesinin 16. yüzyıldan itibaren geliştiğini savlar (1962: 33-47). Rönesans’tan önce çocuklar çağdaş sanatta küçük yetişkinler olarak betimlenmiştir bu da onların toplumdaki rollerini açıkça yansıtmıştır (Franklin, 1993). Çocukların yetişkinlerle aynı oyunları oynaması ve çocukların, yetişkinler gibi giydirilmesi de çocukluk fikrinin olmayışının önemli göstergeleridir. Ayrıca, Ortaçağ Okulu, çocuğa ayrılmamıştı; çocuk, genç, yaşlı ayrımı yapmayan, ruhban eğitimi veren oldukça meslekî bir okuldu. 18. yüzyıla kadar bu zihniyetin büyük bir kısmı okul yaşamında ve gelenekte devam etti (Ariés, 1976: 45). Postman’a göre ise (1995: 7-30) Ortaçağ dünyasında okuryazarlığın, eğitim düşüncesinin ve ayıp fikrinin olmaması, çocukluk fikrinin oluşmadığının göstergeleridir. Çocukluk fikri, Rönesans’ın büyük icatlarından biri olarak 16. yüzyılda ortaya çıkmış ve günümüze kadar inceltilmiş ve desteklenmiştir. Burada çocukluğun biyolojik bir kategori değil, toplumsal bir kurgu olduğu gerçeği ortaya çıkar.

On altıncı yüzyılda, matbaanın bulunması ve yaygınlaşması, dolayısıyla farklı bir enformasyon sürecine girilmesi, çocukluk anlayışında oldukça etkili olmuştur. Matbaa ve yaygın okuryazarlığın bir sonucu olarak ‘okuma yeterliliğine dayanan’ yeni bir yetişkinlik tanımlaması ve buna bağlı olarak ‘okuma yetersizliğine dayalı’ yeni bir çocukluk anlayışı yaratılmıştır. Matbaa öncesi, çocukluk fikrine gereksinim olmamasının nedeni, herkesin aynı enformasyon ortamını paylaşmış ve aynı toplumsal ve entelektüel dünyada yaşamış olmasıdır. Matbaa sonrası çocukların, “*yetişkinler*” olmak zorunda olmaları ve bunun için okumayı öğrenmeleri, dolayısıyla eğitim almaları gerekmiştir. Böylece Avrupa uygarlığı, okulları yeniden icat edip çocukluğu zorunlu kılmıştır (Postman, 1995). Tüm bunların yol açtığı şey, çocukların sosyal statüsündeki önemli değişimdi. Okulun, yetişkinlerin okur-yazarlık için hazırlanmasına yönelik olarak tasarlanmasından dolayı çocuklar, minyatür yetişkinler olarak değil, oldukça farklı bir şey yani biçimlenmemiş yetişkinler olarak görülmeye başlandı (Postman, 1995: 58).

Dolayısıyla bu süreçlerde çocuk, yavaş yavaş yetişkinlere ait dünyadan çıkmaya başladı. Çocukların neşe kaynağı varlıklara dönüşüp özel ve ayrıcalıklı bir konum kazanmaları, öncelikle büyük kentlerde, üst ve orta sınıflarda ve özellikle erkek çocuklar için gerçekleşti (İnal, 2007a: 29).

Rönesans ile birlikte bireyin, “*yüce değer*”i keşfedilmiş ve dolayısıyla bu dönemin, çocukluğa farklı bir anlam yüklemeye başladığı görülmüştür (Lukes, 2006: 59). Rönesans’la birlikte çocukların eğitilmesinin öneminin kavranması, Orta Çağdaki baba-çocuk ilişkisinin yerini giderek anne-çocuk ilişkisinin alması, ailede babanın otoritesinin yeniden güçlendirilmesi gibi gelişmelerle yeni bir çocuk yetiştirme ideali oluşur. Kilise müdahalesine rağmen çocukluğa ilişkin seküler düşüncelerin de oluşturulmaya devam ettiği görülür. Locke ve Rousseau gibi filozoflar, Kalvenci günahkâr çocuk tezini reddederek çocukların doğuştan ne iyi ne de kötü olduklarını, kötülük ve kusurların çocukların içinde yaşadıkları koşullardan kaynaklandığını ileri sürerler (İnal, 2007a: 27-29). Bu iyimser görüşler sonucunda, 18. yüzyılda çocuklara artık roman ve şiirlerde yer verilmeye başlanır. Çocuklar masumiyet, duygu ve sadeliği simgeleyen ve doğal halde betimlenen figürler olmaya başlar.

Feodal toplumdan kapitalist topluma geçiş, işbölümündeki artışla birlikte kentleşme ve sanayileşmenin doğması sonucunda; çocuk artık Orta Çağ’ın yedi yaşına geldiğinde yetişkinlerin yaşamına dâhil edilen “*yetişkin çocuk*” değil, yetişkin yaşamından ayrılan ve yetişkin yaşamına ulaşması beklenen “*masum bir varlık*” hâline gelmiştir. Ayrıca, kentleşmeyle birlikte çekirdek aile kavramı ortaya çıkmış, kadının iş hayatında girişiyle çocuğun bakım sorunu gündeme gelmiş ve anaokulu, kreş gibi kurumların açılmasına neden olmuştur.

Teknolojik gelişmelerle birlikte insan emeğinin üretkenliğinin artması, fazla sayıda çocuğun işgücünden çıkarılmasına ve okul kayıtlarının çoğalmasına yol açmıştır. Bu tür değişimlerin bir sonucu olarak da, çocuğun ailesine olan bağımlılığın artması söz konusu olmuştur (İnal, 2007a). Dolayısıyla buraya kadar olan süreçte, matbaanın, okur-yazarlığın, eğitimin, burjuvazinin ifadesi olan Romantizmin, kapitalizmin çocukluk anlayışını, çocukluğa bakış açısını genel çerçevede etkilediği ve Ortaçağ’dan kapitalist sürece değin bir değişim geçirdiği görülmektedir. Bu süreçte, çocukların yetişkinler gibi giydirilmesinden vazgeçilmiş ve çocukların yetişkinlerden farklı olarak oynayacakları oyunlar, çocuk oyuncakları ve çocuklar için yazılıp yayımlanan kitaplar ortaya çıkmıştır (Ariés,1962).

Yetişkinlerin düşünceleriyle kurgulanan çocukluk evresi, birtakım etmenler (yaş, deneyim, üreme gibi) açısından yetersizlikler zinciri olarak görülmüştür. Düşük statü atfedilen ve böylece tüm iktidar ilişkilerinden dışlanan çocuklar, öncelikle yetişkin özelliklerine sahip olup olmamaya göre belirlenmiştir (İnal, 1999). Postman (1995)’a göre, yeni yetişkinlik, çocukları tanımsal olarak dışladığı için onlara yerleşebilecekleri yeni bir dünya bulma gereği doğmuştur. Onların yenedünyası da, çocukluk dünyası olmuştur. Bireyselleşmeye dayalı burjuvazi, çocukluk düşüncesini kendi sınıfsal değerlerini yeniden üretmede önemli bir öğe

olarak görmüştür. Bu bağlamda çocukluk, burjuvazinin tanımladığı kurumlar (aile, okul, bilim vb.) içinde şekillendirilmiştir. Dolayısıyla modern çocukluk düşüncesinin temelinde burjuvazi ve bilim önemli bir rol oynamıştır (İnal, 2007a). Sanayileşme ile ortaya çıkan modern toplum, çocukları “geleceğin yetişkinleri” olarak görmüştür; çünkü “vasıflı yetişkin insan”a ihtiyaç duymuştur. Okullar ile birlikte, orta sınıf erkekleri yetişkin yaşamı için uzun bir öğrenimden geçen ilk kişiler olmuşlardır. Kızlar gelecekte yapacakları işi evde öğrendikleri için formel eğitime ihtiyaçları yoktu. Aynı şekilde, madenlerde, fabrikalarda çalışacak işçi sınıfının çocuklarının da formel eğitime ihtiyacı yoktu.

Çocukluk fikri orta sınıflara, bir yüzyıl sonra da alt sınıflara yayılmıştır. Tüm bu gelişmelerle çocuklar, yetişkinlerden farklı biçimde konuşan, farklı biçimde giyinen, öğrenen günlerini farklı bir biçimde geçiren ve sonuçta, farklı bir biçimde düşünen insanlar olmuştur.

Modern çocukluk tarihi dediğimizde, aslında, çocukların kamusallaştırılmasının; onların ebeveynler, devlet ve profesyoneller aracılığıyla disiplinler etkinliklerin içine sokulma sürecinin tarihidir ve 20. yüzyıl da, bu değişimlerin beraberliğinde, çocuk ve çocukluğun, “tepeden inme” bir kültür içine sokulduğu uzun bir süreci kapsamaktadır (İnal, 2007b). Bu süreçle, modernleşme projelerinin edilgin özneleri olarak çocuklar ve bilimsel programlara konu olan çocukluk, yukardan belirlenen ve denetlenen bir kültür içine sokulmuş; yetişkinliğin, modern eğitim, bireysel beceri ve eğilimlerin kazanılmasında çocukluk üzerindeki ağırlığı daha da artmıştır (İnal, 1999).

Dolayısıyla geleneksel toplumlarla kıyaslandığında çocuklar, modern süreçlerde daha fazla bağımlılık içine sokulmuşlardır. Yirminci yüzyılda yetişkin idealleri, çocukların biçimlendirilmesi gereken kalıplar olarak görülmesine yol açmıştır. Aile içinde mutluluk kaynağı haline getirilen, ana-babaların yapamadığını yapmaları istenen ve hep belirli planlar çerçevesinde hayatları düzenlenen çocuklar, bilimin de temel ilgi alanlarından birini oluşturmuştur. Çocuklara yönelik bilim dalları ve çocukların en iyi nasıl eğitilebileceğini araştıran bilimsel çalışmalar, çocukluğu giderek daha fazla belli kısıtlamalar çerçevesinde görmeye başlamışlardır (İnal, 2007b).

Çocukluk anlayışının tarihsel süreçte geçirdiği dönüşümleri değerlendirdikten sonra, günümüzde değişen çocukluk imgesinin küreselleşme süreçleri ile nasıl bir etkileşim içinde olduğu aşağıdaki bölümde ele alınacaktır.

IV. DEĞİŞEN ÇOCUKLUK VE KÜRESELLEŞEN ÇOCUK TÜKETİM KÜLTÜRÜ

Günümüzde çocukluğun nasıl bir yer işgal ettiği konusunu, içinde bulunduğumuz küreselleşme süreçlerinden bağımsız ele almak mümkün değildir. Bu değişimler ışığında, çocuk kültürünün geleneksel ve modern imgelerle aktarılan değişimi, küreselleşmenin, ekonomik, politik, kültürel ve sosyal boyutları göz

önüne alınarak değerlendirilmelidir. Küreselleşme, kapitalizmle beslenen ve güçlenen, bağımlılık ilişkilerini arttıran, bireysel bağımsızlıkları yüksek bir noktada gören, güçlü/gelişmiş toplumların lehine işleyen, bütün toplumları ve hatta insanları da etkisi altına alan bir süreçtir.

Küreselleşme ile birlikte tüm dünyada çokuluslu şirketlerin egemenliği artarken ulus devletlerin kararlara katılımı bu şirketlerin ideallerine hizmet eder hale gelmiştir (Ercan, 1996). Ekonomik küreselleşme ile birlikte sermayenin hayali tek tip mağazaların, restoranların, filmlerin, kıyafetlerin, birbirinin aynı ürün ve hizmetlerin tüm dünyayı kuşatmasıdır. Böyle bir dünyada insanların arzuları ve zevkleri çok uluslu şirketlerin ürünleri ile birebir uyumludur (Kanner, 2005). Bu ekonomik küreselleşme çıkarları paralelinde, tüm dünya genelinde tek tip bir çocuk kültürü yaratılmasına da öncülük etmektedir.

Küreselleşmenin bir dünya pazarı olarak varlığının, oyun ve oyuncak alanına etkisi de şüphesiz gerçekleşmiştir. Çünkü tüketim motifleri sıkı bir şekilde ulusal değildirler. Tüketiciler artık kendilerini, herkesin ulusun sınırları içerisinde pazarlanan ve ayırt edici bir ulusal kültürü temsil eden aynı türdeki ürünleri satın aldığı bir ulusal topluluğun parçası olarak tahayyül edemezler (Billig, 2002: 153–154). Yeni oyuncaklar büyük ölçüde tek merkezden gönderilmektedir. Bütün çocuklar, aynı oyuncakları bilmekte ve onlarla oynamaktadır. Yerel ya da mahalli oyuncak tarihe karışırken yerel ya da mahalli oyuncakla oynayan çocuk da tarihe karışmaktadır (Köker, 2007).

Ekonomik küreselleşmenin yükselmesi ile birlikte ulus ötesi şirketler tüm dünyada pazarlama stratejileri ile çocukları hedef almaktadırlar. Çünkü çocuklar da, kadınlar gibi, tüketim toplumunun en önemli parçalarından biridir. Dolayısıyla sadece ulusal değil, küresel sermayenin de en çok yatırım ve faaliyet yaptığı alanların başında çocukların dünyası ve özellikle çocukların oyun dünyası gelmektedir (Özdemir, 2006: 451). Dünyadaki oyun ve oyuncak sanayicileri, pazar olarak kabul ettikleri ülkelerin çocuk oyunlarını inceledikten sonra, oyun ve oyuncak üretimi ve pazarlamasını gerçekleştirmektedirler. Bu oyunların pazarlamasında sadece çocukların değil, yetişkinlerin de kitle olarak seçilmesi, oyun ve oyuncak sanayisini, dünyanın en önemli sektörlerinden biri hâline getirmiştir. Günümüzde, dünya oyuncak pazarının büyüklüğü 80 milyar dolara ulaşmaktadır. Türkiye’de ise, oyun ve oyuncak sektörü 700 milyon dolar büyüklüğündedir. Yukarıda bahsettiğimiz süreci destekleyecek bir habere göre de, dünya’nın en büyük oyuncak üreticilerinden American eğlence şirketi Hasbro’nun CEO’su, oyuncak sektöründeki büyümede Türkiye’nin ilk sıralarda yer aldığını bu nedenle de Türkiye pazarına gireceklerini ve bu konudaki araştırmalarının devam ettiğini açıklamıştır (Temizkan, 2012). Adı geçen Hasbro ve başka birçok oyuncak firmasının reklamları, hâlihazırda TRT Çocuk, Yumurcak TV ve Minika Go gibi çocuklara yönelik televizyon kanallarında yayınlanmaktadır.

Küreselleşme süreçleri paralelinde tüm dünyada çocuklar kapitalist tüketim kültürünün özneleri ve objeleri haline gelmişlerdir (Schor, 2004, Zeliger, 2002). Günümüzde, çocuk imgesindeki değişimlerin yanında neoliberal politikaların etkisiyle çocuk oyun ve oyuncaklarının endüstrileşmesinden ve küreselleşen çocuk tüketim kültüründen söz edilmektedir. Bu bölümde sırasıyla küreselleşme ve değişen çocuk kültüründen, tüketen çocuk imgesinden ve oyun-oyuncağın endüstrileşmesinden söz edilecektir.

1. KÜRESELLEŞME VE DEĞİŞEN ÇOCUK KÜLTÜRÜ

Günümüzde çocukluk imgesi, özellikle 1980 sonrası neoliberal politikalar ve 1990'lardaki küreselleşme ile oluşan birey, aile ve toplum gerçekliği içinde değerlendirilmelidir. Yüzyıllarca yaşanan toplumsal değişimler sonucu, yetişkinlik kavramı sürekli değiştiği gibi, çocukluk kavramı da değişmiş ve 20. yüzyılın sonları, çocukluğunun yok oluşunun irdelenmeye başlandığı bir süreç olmuştur. Modern toplumdan beslenen kapitalizm ve neoliberal politikalarla birlikte küreselleşme sonucunda tüketen çocuk imgesi ortaya çıkmıştır. Çocukluğunun yok oluşundan bahsedilmekle birlikte, günümüzde hem geleneksel hem de modern çocukluk imgelerinin varlığından söz etmek mümkündür. Zaten küreselleşmenin etkilerinden biri de, her şeyin bir aradalığını, hem ulusal bazda hem de dünya ölçeğinde göstermesidir.

Çocukluğun yok oluşundan duyulan endişeyi etkili bir biçimde ifade eden Postman (1995)'in "*Çocukluğun Yokoluşu*" adlı eserinin ana teması, çocukluk fikrinin hızla yitildiği gözlemine dayanmaktadır. Bu gözlem, çocuklara özgü oyun, yiyecek, şarkı, tutum, giysi gibi öğelerin ortadan kalkmasına, çocukların suç istatistiklerinde daha fazla yer almaları gibi faktörlere dayanmakta ve çocuklar ile yetişkinlerin ayrıştığına işaret etmektedir. Postman (1995), çocuklarla yetişkinlerin ayrışmasının nedeni olarak televizyonu gösterir ve televizyonun, bu ayrım çizgisini üç biçimde aşındırdığını söyler: TV'nin, anlamayı sağlayacak bir eğitim gerektirmemesi, zihinden ya da davranışlardan karmaşık istemlerde bulunmaması ve izleyici ayrımı yapmaması. Bu anlamda TV'nin, hem yetişkinliğin otoritesine hem de çocukların merakına ciddi bir darbe indirdiğini savunur. Ayrıca çocukların, yetişkinlerle aynı enformasyonu paylaşmaya başlaması, onların bildiklerini bilmesi, çocuklar ile yetişkinler arasındaki sınırın aşındığını göstermekte, çocukların yetişkin ya da en azından yetişkin benzeri bir kesim oldukları anlamına gelmektedir. Postman (1995)'a göre, günümüz çocukluğunun kayboluşunun kanıtlarını birçok alanda görmek mümkündür: Medyada çocukluğun çöküşü, gündelik yaşamda çocuklar ve yetişkinlerin üslup ve sitilinin karışıp birleşmesi, alkolizm, uyuşturucu madde kullanımı, cinsel etkinlikler ve suç gibi yetişkinlerin hayatına ait kavramların çocukluğun dünyasında da görülmesi gibi.

Postman (1995), kaybolan bir çocukluk öğesinin de oyun olduğunu söyler. Sokaklarda görebildiğimiz çocuk oyunları, giderek ortadan kaybolmakta, hatta *Çocuk oyunları* düşüncesi zihnimizden giderek silinmektedir. Görüldüğü üzere,

çocuklara özgü oyunların ortadan kaybolması, çocuk ve yetişkinlerin aynı giysileri giyiyor olması, televizyon ve internet dolayısıyla çocuk ve yetişkin arasındaki ayırımın giderek silikleşmesi gibi değişimler, Ortaçağ'ın çocukluk çerçevesini andırmaktadır. Dolayısıyla bu düşünce, farklı ama benzer şekilde Ortaçağ'ın yetişkin çocuğuna da işaret etmektedir. Farklı olmasının nedeni, modern toplumda yetişkin-çocuk arasında ortaya çıkan benzerliklerin farklı toplumsal değişimlerden kaynaklanmasıdır.

Dünyada da çocuk kültürü küresel olarak çok görünürlük arz etmektedir. Buna göre, okulda itaatkâr öğrenci, reklam sektöründe ve diğer alanlarda erotik nesne, tüketim pazarı için verimli bir müşteri, uhrevî alanın küçük dindarı, atölyelerin uslu çırağı, sokakların minik fahişesi ve her savaşın zorunlu mültecisi gibi farklı kültür ve yoksul dünyaların gerçeği olmaya tüm hızıyla devam etmektedir (İnal, 2007b: 36). Ayrıca, günümüz çocukluk anlayışına vurgu yapan “*acele ettirilmiş çocuk*” kavramsallaştırmasıyla Elkind (1999) de, önemli bir noktaya işaret etmektedir: Yetişkinlerin ve okulların çocuklar üzerindeki akademik başarı baskısı, çocukları, zaman geçirmeden başarılı olmaya zorlamaya, yoksa fiyasko olarak kabul edileceklerini hissettirmektedir. Bu durum, kapitalist tüketim toplumunun, yığılma enformasyon altında kalan bir toplumun, kurumsallaştırmanın, acele eden bir toplumun yansımasıdır

Tüm bu imgeler, tanımlar ve çocukların farklılaşan dünyası adına söylenenler, ortak bir noktaya işaret etmektedir: Çocukluk, hem bağımlılaştırılan hem de bağımsızlaştırılan bir kategori olarak karşımıza çıkmaktadır. Yeni çocukluk imgesinde çocuklar, sokakta, doğada değil, bilgisayarda oynamakta; ebeveynleri ile aynı bilgisayar oyunlarını paylaşmakta, geleneksel oyun ve oyuncak anlayışını terk ederek; yetişkinlerle aynı dili ve benzer ortamları paylaşmaktadırlar. Modern çocuk için yaşam, kariyer, performans, risk, tüketim, vizyon, misyon, küresel bağlantılar gibi kavramlarla neoliberal bir ilişki kalıbı içinde biçimlenir. Bunun sonucunda, hızlı yaşayan ve dolayısıyla daha çok tüketen, daha hırslı, maddi değerlere daha çok önem veren, bencil, fiziksel becerilerini yitiren bir çocuk tipine işaret edilmektedir.

2. TÜKETEN ÇOCUK İMGESİ, OYUN VE OYUNCAĞIN ENDÜSTRİLEŞMESİ

Geçtiğimiz 20-30 yıllık süreçte tüketen çocuk imgesi ortaya çıkmıştır. Şirketler satış teknikleri ve promosyon aktiviteleriyle çocukları hedef almaya başlamışlardır. Dünya genelinde çocukların yaşamı bir taraftan yoksulluk, savaşlar, çevre felaketleri gibi sorunlarla belirlenirken bir taraftan da piyasa güçleri, rekabet ve kar gibi motiflerle belirlenmiştir. Dünya çocuklarının bir yarısını onur kırıcı işlerde çalışmak zorunda bırakılırken; diğer yarısı da tüketime yöneltilmektedir. Bu anlamda pazar ekonomisi, çocukları ya kurban ya da tüketici haline getirmektedir. Bunun yanında, piyasalar doymak bilmez kar hırslarıyla çocukları ucuz iş gücü

olarak kullanılmaktadırlar. Bugün Dünya genelinde 250 milyon çocuk bu şekilde sömürülmektedir (Grey, 2006).

Günümüzde totaliter eğilimler aracılığı ile oyunun, oyuncağın ve hatta “çocuk”un “en iyisi” belirlenmektedir. Çocukluk anlayışı hükümetlere, şirketlere, en bilgili formasyon topluluklarına; oyun ve oyuncak ise, şirketlere, eğitimcilere, reklamcılara devredilmiştir. Dolayısıyla küreselleşme bize, tüketim çarkının taleplerine uygun olarak kolay-şekillenebilen, sürekli can sıkıntısı içinde olan, tatminsiz, mutsuz, hazırcı, tüketim-marka-kimlik üçgeninde tükettikçe rahatlayan, gerçekte yetişkinlerden çok da farklı olmayan küresel, kapitalist paradigmanın kodlarına uygun yeni bir çocukluk tipini de işaret etmektedir (Hablemitoğlu, 2009: 22). Her şeyin tüketime eklendiği bir süreçte, çocuklar artık, “tatminsizlik” duygusunu daha çok yaşamakta ve çocuk kültüründe “bireyselleşme” ön plana çıkmaktadır. Bu yüzden, modern dönemlere özgü üretici ‘yurttaş-çocuk’, yerini ‘tüketici küresel-çocuk’a bırakmak üzeredir (Williams, 2012, İnal, 2007b: 91). Amerika’da yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre, çocuklar her geçen gün daha çok satın alma ve harcama kültürünün parçası olmakta; ticari ve materyalist mesajları daha çok benimsedikçe, sıkılma, anksiyete, depresyon oranları artmakta ve kendilerini daha kötü hissetmektedirler (Schor, 2004).

Çocuk kültürünün vazgeçilmezleri olan oyun ve oyuncak da, çocukluk dünyasını karakterize eden ve o dünya ile şekillenen bir özellik taşır. Oyun ve oyuncak, çocuk kültüründen bağımsız düşünülemez ve bu unsurlar, çocuk kültüründeki değişimleri görmemiz açısından yardımcı unsurlardır. Çocuk oyunları ve oyuncakları, tıpkı çocukluk gibi, tarihsel süreçte farklı anlamlar taşımış, niteliksel olarak değişime uğramıştır. Dolayısıyla çocukluğun değişim izleri, oyun ve oyuncak dünyasından da izlenebilir. Günümüzde online oyunların da artmasıyla çocuklar daha fazla şiddet ve seks içerikli yayınlara maruz kalmakta dolayısı ile ‘gerçek bir çocuk’ olma şansını kaybetmektedirler (Vanobbergen, 2004).

Tüketim toplumu; tüketimi öğrenme, tüketime toplumsal olarak hazırlanma toplumdur. Bu amaçla, kapitalizm belli ürünleri sunar ve bunların “ihtiyaç” olduğunu öne sürer. Yani, “ihtiyaç” icat edilir, yeniden ve yeniden üretilir; çünkü kapitalizmin kendisini yenilemesi gerekir. İhtiyacı reddedecek bilinçli insanı da istemez (Baudrillard, 1995: 98). Dolayısıyla çocuklar, kapitalist piyasa için biçilmiş kaftandırlar. Oyun ve oyuncak da, sadece alınıp satılan bir mala dönüşmekle kalmaz; oyun kültürü kullanılarak tüketim kültürü, yeniden ve yeniden üretilmek istenir. Bu karışık nesnelere evreni önünde çocuk, yaratıcı olarak değil; ancak kullanıcı olarak yer alabilir. Dolayısıyla bu nesnelere, yaratıcı çocuklar değil, kullanıcı çocuklar yetiştirmek ister (Barthes, 1990). Bu noktadaki en büyük sorun da, piyasa ve popüler kültür dolayımında oyuncağın çocuk(luk)tan bağımsız, çocuk ötesi ve çocuğun naif dünyasını aşan bir ürün hâline ge(tiri)lmesidir (İnal, 2007b: 134).

Neoliberal ekonomik küreselleşmenin en büyük etkisi, çocuk kültürü içindeki oyun ve oyuncakların endüstrileşmesine yol açmış olmasıdır. Kapitalizm ve getirdiği tüketim kültürü ile oyun ve oyuncak endüstrisi doğmuş; dışarıdan

denetimli/yönetimli oyunlar artmıştır. Modern dönemden başlayan ve günümüzde hızla yayılan kapitalist toplumun çıkar dünyasında, oyun ve oyuncak da “maksatlı” hâle gelmiştir. Sanayileşme, teknolojik ilerlemeler, kapitalizm ve nihayet küreselleşme, çocukların oyun kültüründe hızla “tüketim”i yaymaya başlamıştır. Bu gelişmelere bağlı olarak Sardar (1998) tüketimin, oyuncağın öncelikli içeriği hâline geldiğini ve modern oyuncakların, yarının hızlı tüketicilerini yetiştirmeyi hedef aldığını savunmuştur. Kültür endüstrisi, oyuncaklar alanında da kendini göstermiş, çağın kavramları olan güç, iktidar, tüketim gibi kavramları oyuncaklar üzerinden de izlemek mümkün olmuştur (Onur ve diğerleri, 2004: 161). Sonuç itibari ile günümüzde çocukların, oyuncak pazarı için son derece çekici bir tüketici grubu olduğu açıktır.

Çocuk kültürünü en çok etkileyen sosyal faktörlerden biri endüstriyelleşmedir ve tarım ekonomisinden endüstriyel yaşama geçiş, büyük şehirlere göçü ve geleneksel aile değerlerinden uzaklaşmayı gerektirmiştir. İster modern, ister geleneksel toplumlarda olsun, aile yapısındaki bu değişiklikler çocukların günlük davranışlarına ve yaşıt etkileşimlerine yansımaktadır (Şener, 2007: 19). Örneğin, geleneksel köy yaşantılarının devam ettiği yerlerde, çocuklara özgü oyunların devam ederken; büyük şehirlerin apartman dairelerinde ise, yalıtılmış bir çocukluk bulabilmekteyiz. Çocukların kültürel etkinlikleri ile ilgili birçok ampirik çalışma yapılmıştır ve bu çalışmaların sonucunda, çocukların toplumsal etkileşimlerinde, oyun davranışlarında ve yaşıtlarıyla toplumsal işlev görmelerinde kültürel farklılıklar olduğu, imgesel oyunda ve dil oyunlarında kültürler arasında farklılık olduğu, her toplumda oyuna değer verildiği görülse de, yetişkinlerin çocuklarının oyununa katılmalarında ve oyunu başlatmalarında kültürlerarası farklılıklar bulunmaktadır. Türk ana babalar oyunun çocuklar tarafından yapılması gereken bir etkinlik olduğunu varsayarken; Amerikalı ana babalar çocuklarının oyunlarına katılmaktan çekinmezler. Toplumsal ritüellerin (Bayram, Noel gibi) ya da aile ritüellerinin oyuncak satın almayı etkilediği, çocukların oyunlarında popüler kültürün, özellikle de televizyonun etkisinin varlığı gözlenmiştir (Şener,2007).

Geleneksel oyun kültürünü karakterize eden özellikler; daha çok grup oyunlarının hâkim olması, oyunların genelde açık alanlarda oynanması, çoğu oyunun hareket içeren özelliklere sahip olması, oyun arkadaşlıklarının yakın olması ve iyi tanımlanmış sosyal ilişkilerin varlığıdır. Bu özellikler, sosyal oyunların ön planda olduğunu, çocukların oyun kültürünü kültür aktarımıyla edindiklerini, daha doğal ve kendi yaratıcılıklarını ön plana çıkaran bir oyun kültürüne sahip olduklarını göstermektedir. Bunda da geleneksel toplumların iş birlikçi ve birleştirici yapısı etken olmaktadır. Modern oyun kültürünü karakterize eden özelliklere baktığımızda ise, daha az grup oyunu, Sosyal oyunların dolayısıyla özgürce kurulan oyunların yok oluşu, çocukların ve oyunların iç mekânlara taşınması, farklı yaşlardaki çocuklarla daha az ilişki, bireyselleşme ve değişen sosyal ilişkilerle faklılaşan günlük yaşam söz konusudur. Bilgisayar ve internet oyunlarının yaygınlaşması, ticarileşmeyle birlikte oyun kültürü tüketim zincirinde

büyük bir halka haline gelmiştir (Jessen, 2003). Türkiye’de internet üzerinden ücretsiz oyun kullanımı rakamlarına baktığımızda, son 12 ayda 5 milyon kullanıcıyla %534 artış gösterdiği görülmektedir. Türkiye’de bilgisayar kullanıcılarının yüzde 70’i yani yaklaşık 20 milyon kişi oyun oynamaktadır (Sosyal Medya Haber, 2012). Amerika’da yapılan bir araştırmaya göre 0-8 yaş arası çocukların %51’i, 5-8 yaş arasındaki çocukların ise %81’i bilgisayar oyunları oynamaktadır (Adakaner, 2012).

Çocuklar, özellikle üreticiler ve reklamcılar açısından tüketime özendirilebilecek ve belli tüketim alışkanlıklarının kazandırılabilir tüketici varlıklar olarak görülmektedir (Pembecioğlu, 2006). *Tüketici çocuk*’un yaratılmasında ve çoğaltılmasında *medya* güçlü bir araç olarak karşımızda durmaktadır. Eğlence veya eğitim adı altında çocuk kültürünü geniş bir çevrede oluşturmaya çalışan medya, her gün yarattığı yeni bir kahraman ve onun imajına eşlik eden ürünleriyle çocuk kültürü üzerinde büyük bir etki yaratmaktadır (Şener, 2007). Ayrıca dijital oyun kültürüne baktığımızda da, bunların tüketimi reklamlar ve çeşitli pazarlama teknikleriyle desteklenmekte, dijital oyun metinlerinden beslenen ama başka kültür endüstrilerinin formlarında üretilen meta değeri taşıyan yeni üretimler giderek daha fazla sayıda ortaya çıkmaktadır (Binark, 2009: 125). Bunun sonucu olarak, günümüzde çocuklar giderek artan bir şekilde tüketici olarak sosyalleşmekte, metalaşma ve şeyleşme süreçlerinin objesi haline gelmektedirler.

Gündelik hayatımızda da her an fark edebileceğimiz üzere, örneğin bir çizgi film piyasaya sürüldüğünde, akabinde hemen o çizgi filmdeki karakterlere ait yığımlarca ürün de piyasaya sunulmaktadır. ABD gibi emperyalist ülkelerin kültür endüstrisi, X-Man, Spider Man, Pokemon, Terminatör gibi sanal kahramanları ve küresel bir neoliberal ‘çocukluk kültürü’nü saldırgan formlar içinde yeniden üretmektedir ki bu tur bir örüntü, ABD’nin tüm dünyaya hâkim olmak için açtığı savaşların gerek(çe)lerine denk düşmektedir (İnal, 2007b: 111). Bu anlamda, günümüzde Hollywood filmleri aracılığı ile yaratılmış uluslar arası bir çocuk kültüründen ve çocuk oyuncaklarının Amerikanlaşmasından söz edilebilir. Bu örnekler, kültür endüstrisi bağlamında çocuk kültürünün nasıl kuşatıldığının en açıklayıcı örnekleridir. Çocukların *kendi* kültürü, aslında bir bakıma yetişkinlerin *çocuklar için* yarattığı kültürün yansıması olarak ortaya çıkmaktadır (Şener, 2007: 123) ve kültür endüstrisi çocukların, yetişkinler dünyasınca çevrelenmiş hayatlarının sadece bir bölümünü kapsar.

Gelinen noktada, geleneksel çocuk oyunlarının naifliği yerini, endüstrileşen oyun ve oyunağın araçsalcı mantığına bırakmıştır. Yarışmacı anlayışın ön planda olduğu modern çocuk oyunları, tüketim piyasası, aşırı nüfus, kentleşme, yoğun trafik gibi sebeplerle kapalı mekânlara sıkıştırılmış; doğal oyun alanları yok olmaya başlamıştır. Ayrıca özgürce kurgulanan oyunların, bilimsel anlayışla (hangi yaş devresinde, ne tür oyunları hangi amaçla ve oyuncaklarla oynaması gerektiği görüşü) araçsallaştırılmasına ve oyunun, en önemli özelliği olan serbestliği yok etmesine sebep olmuştur (İnal, 2007b).

Çocuk oyuncakları alanına baktığımızda geleneksel hayatın çocuklara üretme olanağı sağladığını, özgün, yaratıcı, sıcak, yalın ve otantik oyuncaklar ve de oyunlar sunduğunu görürüz. Küresel süreçlerle birlikte, piyasa ilişkilerinin ürünü olan endüstriyel oyuncaklar ve Batı menşeli rekabet, eleme, bireyci özellikleri olan kurallı oyunlar bunların yerini almıştır (İnal, 2007b: 110). Günümüz oyuncaklarındaki en büyük sorun, piyasa ve popüler kültür dolayımında oyuncağın, çocuk(luk)tan bağımsız, çocuk-ötesi ve çocuğun naif dünyasını aşan bir ürün haline ge(tiri)lmiş olmasıdır. Karmaşık kullanım kılavuzları, beceri gerektiren yapısal düzenlenişi, markası, patenti, logosu, telif hakkı, imajı, katalogu, eğitsel yönü vb. ile küresel oyuncaklar, çocuktan önce yetişkinleri (girişimci, reklamcı, tasarımcı, satıcı vb.) ilgilendirmektedir. Oyuncak, kırsal kesimdeki çocuk örneğinde olduğu gibi, çocuğun insiyatifinde değildir artık. Oyuncak, çocuğu aşmaktadır. Plastik oyuncak öne çıktıkça çocuğun çocukluğu ötelenmektedir. Elektrikli-elektronik oyuncaklarla oynayan çocukların sosyalleşmesinin zayıflaması, elektrik ve radyasyona maruz kalması, psiko-motor ve bilişsel becerilerde geri kalması işten bile değildir (İnal, 2007b: 134-137).

Kısaca küreselleşme ve tüketim kültürü, bir yandan Batı menşeli bir çocuk kültürünü yeniden üretirken, öte yandan çocuklara obezite, saldırgan davranışlar korku, asosyallik gibi birçok zarar getirmektedir. Sonuçta, kapalı mekânlara sıkıştırılan (ev, okul gibi) çocuklar, doğadan kopuk, elektriğe dayalı ve yalnızlık kokan bir kültürün nesnelere haline gelmişlerdir (Williams, 2012, İnal, 2007b).

Günümüzde çocukluk imgesi, tüketim kültürünün parçası olarak inşa edilmektedir. Bunun sonucu olarak çocukların, fiziksel, duygusal ve sosyal olarak yoksunluk içinde olduğunu ve günümüzün çocuklarının mutluluğun, tüketim aracılığıyla gerçekleşeceğine inandırıldıklarını iddia edebiliriz (Kramer, 2006). Amerikan çocuklarına her yıl televizyonda bu tarz mesajlar 40,000 defa tekrarlanmaktadır (Kanner, 2005). Çocukluk, oyun ve oyuncak dünyasında yaşanan bu değişim, neoliberal politikalarla birlikte, endüstriyel kitlesel üretim tarzının ve tüketimin kültürünün tüm dünyayı kuşatmasının bir sonucudur.

V. SONUÇ YERİNE

Çocukluk biyolojik bir döneme işaret etmesi bir yana, toplumsal, kültürel, politik ve ekonomik güçlerle şekillenebilen veya değişebilen toplumsal ve tarihsel bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (Şener, 2007). Çocukluk anlayışı, tarihsel süreçte değişik anlamlara sahip olmuş ve değişik toplumsal yansımalara sahip olmuştur. Dolayısıyla çocukluk anlayışı ve oyun kültürünün değişimi ele alınırken ekonomik, politik, kültürel ve sosyal boyutlar göz ardı edilmemelidir.

Genel olarak korunması gereken ya da özel olan bir çocukluk düşüncesinin olmadığına işaret eden geleneksel çocukluk imgesi, Rönesans, reform, aydınlanma, romantizm, kapitalizmin doğuşu, sanayileşme süreçleriyle birlikte yerini modern

çocukluk imgesine bırakmıştır. Matbaa, televizyon, bilgisayar ve internet gibi teknolojik gelişmeler, toplumsal hayatta önemli değişimlere yol açmıştır. 16. yüzyılda matbaanın ortaya çıkması, yetişkin-çocuk arasındaki ayrımına sebep olurken televizyon, bilgisayar ve nihayet internetin yaygınlaşmasıyla da çocuklar, yetişkinlerle aynı enformasyona sahip olmaya başlamıştır. Bu da çocuk-yetişkin arasındaki ayrımın kaybolmasına neden olmuştur. Yirminci yüzyılın sonlarında, modern toplumdan beslenen kapitalizm ve neoliberal politikalarla birlikte küreselleşme ortaya çıkmış ve “*çocukluğun yok oluşundan,*” “*acele ettirilmiş çocukluktan*” ve “*tüketici çocuk*”tan söz edilir olmuştur. Sonuç olarak, doğadan giderek kopan, fiziksel becerilerini yitiren, sanal hayatla iç içe, daha az meraklı, daha bencil, hazırcı, tüketim çarkının taleplerine uygun, kolayca şekillenebilen ve yaratıcılıktan yoksun bir çocukluk söz konusu olmuştur.

1980 sonrası neoliberal politikalar ve küreselleşmenin karşılıklı etkileşimleri sonucu, çocukluk ve çocuk kültürü de oldukça büyük bir değişime uğramıştır: Günümüzün çocukluk yaşamı üç farklı görünümle sürdürülmektedir. Bunlardan ilki; çocukların birer tüketiciye ya da küresel sermayenin kurbanlarına dönüşmeleri, ikincisi; ideolojileri ve bilgiyi iletilmek istenilen doğrultuda birer uygulayıcı/yorumlayıcıya dönüşmeleri, sonuncusu ise, küreselleşmenin katılımcı aktörleri haline gelmeleridir (Hablemitoğlu, 2009: 20). Çocukluk bağlamında küreselleşmenin ekonomik-politik boyutu, çocukların yetişkinler dünyasına aitmiş gibi görünen tanımlamalara (çocuk işçiler, çocuk pornografisi, çocuk fuhuşu, çocuk suçluluğu, çocuk tüketiciler) dâhil olmasıdır. Küreselleşmenin kültürel-sosyal boyutu ise, çocukların bireyselleşmesini, çocukluk fikrinin “*yetişkin çocuğa dönüşmesini,*” çocukluğun kültür emperyalizmi, popüler kültür ve tüketim kültürü şekillenebildiğini ve değişebildiğini göstermektedir.

Oyun ve oyuncak bağlamında küreselleşmenin ekonomik-politik boyutunu ele aldığımızda; oyun ve oyuncakların kurumsallaşması, ticarileşmesi, endüstrileşmesi (oyuncak endüstrisi),ve sanallaşmasından söz edilmektedir. Küreselleşmenin kültürel-sosyal boyutundan bahsettiğimizde ise, oyun ve oyunağın bireyselleşmesinden ve çocuklara özgü oyun(cak)ların ortadan kalkmasından söz edilmektedir.

Küreselleşmenin ve neoliberal politikaların çocuk oyuncakları da dâhil olmak üzere her şeyi metalaştırdığı bir dönemde artık küreselleşme karşıtı bir hareketin başlaması gerekmektedir. Çocukları hedef alan pazarlama yöntemleri bir an önce yasaklanmalıdır. Ancak, bu tarz bir yasaklama ile çocuk kültürünün ticarileşmesi, metalaşması ve tüm dünyayı kuşatan tek tür bir çocukluğun oluşması engellenebilir. Böylece çocukların *tüketici* olmadan önce *çocuk* olmaları sağlanabilir.

KAYNAKÇA

Adakaner, A. (2012). Oyun oynamak çok eğlencelidir ama her zaman değil. <http://www.bolumsonucanavari.com/HaberYazdir-21312.htm>. Erişim tarihi: Mayıs 2012.

Ariés, P. (1962). Centuries of Childhood: Toward A Social History of Family Life, (Trans. Robert Baldick). New York: Alfred A. Knopf.

Ariés, P. (1976). Centuries of Childhood, A Sociology of Education, Beck, J., Jenks, C., Nell, K. & Michael F. D., Young, (Ed.), UK: Collier Macmillan, Part One: 37-48.

Arnett, J. J. (1995). Broad and Narrow Socialization: The Family in the Context of a Cultural Theory, Journal of Marriage and the Family, DEMO, David H., (Ed.by), August, Vol.57(3): 617-628 , USA: NCFR (National Council on Family Relations).

Barthes, R. (1990). Çağdaş Söylenler, Yücel, Tahsin, (Çev.), İstanbul: Hürriyet Vakfı Yay.

Baudrillard, J. (1995). Bir Tüketim Kuramı Üzerine, Kunal, Olcay Osman, (Çev.), Cogito, Sayı: 5, İstanbul: Yapı Kredi Yay.

Binark, M. (2009). Türkiye’de Yeni Bir Yaratıcı Endüstri: Oyun Stüdyoları ve Dijital Oyunlarda Değer Zincirinin Üretilmesi, (Der.). Dijital Oyun Rehberi, TANITTIRAN, Hakan, (Yay. Haz.), İstanbul: Kalkedon Yay. No:85, s. 125-170.

Billig, M. (2002). Banal Milliyetçilik, Cem, Şişkolar, (Çev.), İstanbul: Gelenek Yay.

Corsaro, A.W. (2005). Sociology Of Childhood-Second Edition, UK: Sage Pub

Elkind, D. (1999). Çocuk Ve Toplum, Öngen, D.(Çev.), Ankara: Ankara Üniversitesi ÇOKAUM Yayınları, No:3.

Ercan, F. (1996). Gelişme Yazını Açısından Modernizm, Kapitalizm ve Azgelişmişlik, İstanbul: Sarmal Yayınevi.

Franklin, B. (1993). Çocuk Hakları, (Der.), Türker, A.,(Çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Grey, M. (2006). The disenchantment and re-enchantment of childhood in an age of globalization, International Journal of Children’s Spirituality, 11(1): 11-21.

Hablemitoğlu, Ş. (2009). Küreselleşmenin Bedelini Çocuklar Ödüyor, *Bağımsız Özel Sayı*, Yıl:1(7), İstanbul, s.20-23.

Harkness, S. (2002). Culture and Social Development: Explanations and Evidence, *Blackwell Handbook of Childhood Social Development*, Smith, P. K. & Hart, C.H. (Ed.by). UK: Blackwell Pub, p. 60 - 78.

Heywood, C. (2003). Baba Bana Top At-Batı'da Çocukluğun Tarihi, Hoşsucu, E. (Çev.), İstanbul: Kitap Yayınevi.

İnal, K. (2007a). Modernizm ve Çocuk-Geleneksel, Modern ve Postmodern Çocukluk İmgeleri, Ankara: Sobil Yayınları.

İnal, K. (2007b). Çocuğun Örselenen Dünyası, Ankara: Sobil Yayınları.

İnal, K. (1999). Modern Çocukluk Paradigması, *Cogito*, Kış 1999, Sayı: 21, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, s.63-87.

James, A. & Prout, A. (1990). Constructing and Deconstructing Childhood: Contemporary Issues in the Sociological Study of Childhood, (Eds.), London: Falmer Press.

Jessen, C. (2003). The Changing Face of Children's Play Culture, November, www.carsten-jessen.dk_ek.pdf Erişim tarihi:21.04.2010.

Kanner, A.D. (2005). Globalization and the Commercialization of Childhood. *Tikkun*, vol. 20 (5) Sep.-Oct.

Köker, E. (2007). Popüler Kültür Bağlamında Günümüz Toplumlarında Çocukluğa Verilen Yeni Biçim Ve İşlev, *Popüler Kültür ve Çocuk*, Ahioğlu, N. & Güney, N. (Yay. Haz.). Ankara: Dipnot Yay. s. 7-18.

Lukes, S. (2006). Bireycilik, Serin, İ.(Çev.), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Onur, B. (2005). Türkiye'de Çocukluğun Tarihi, Ankara: İmge Yay.

Onur, B. Çelen, N. & Artar, M. (2004). Türkiye'de Geleneksel Oyuncaklar: Köy-Kent Karşılaştırması, Türkiye'de Çocuk Oyunları: Araştırmalar, Onur, B. & Güney, N. (Yay. Haz.), Ankara: ÇOKAUM Yay. No:12, s. 159- 170.

Opie, I. and Opie, P. (2001). The Lore and Language of Schoolchildren, USA: The Newyork Review of Books.

Özdemir, N.(2006). Türk Çocuk Oyunları, Cilt:1, Ankara: Akçağ Yay.

Pembecioğlu, N. (2006). İletişim ve Çocuk, Ankara: Ebabil Yay.

Piaget, J. (1932). The Moral Judgement of the Child, London: Routledge&Kegan Paul.

Postman, N. (1995). Çocukluğun Yok oluşu, İnal, K. (Çev.), Ankara: İmge Kitabevi.

Rogoff, B. (1996). Developmental Transitions in Children's Participation in Sociocultural Activities, The Five to Seven Year Shift: The Age of Reason and Responsibility, Sameroff, A. J. & Haith, M.M. (Ed.), Chicago: University of Chicago Press, p. 273-294.

Rogoff, B. & Morelli,, G. (1997). Persoectives on Children's Development From Cultural Psychology, Readings on the Development of Children, Gauvin, M. & Cole, M. (Ed.by), New York: W.H.Freeman&Company, p. 10-18.

Rogoff, B.(2003). The Cultural Nature of Human Development, New York: Oxford University Press.

Sardar, Z. (1998). Unite Against The Tyranny of Toys! New Statesman - Britain's Current Affairs & Politics Magazine, Hargreaves, I. (Ed.by), December, UK, p. 38-39.

Schor, J. (2004). Born to Buy: The Commercialized Child and The New Consumer Culture. New York: Scribner.

Shahar, S. (1997). Growing Old in the Middle Ages, London: Routledge.

Sosyal Medya Haber (2012). Türkiye Online Oyun Sektörü Büyüdü ABD'li Firmalar İşbirliği İçin Türkiye'ye Geliyor. <http://www.sosyalmedyahaber.com/turkiye-online-oyun-sektoru-buyudu-abdli-firmalar-isbirligi-icin-turkiyeye-geliyor/>. Erişim Tarihi: Mayıs 2012.

Super, C. & Harkness, S. (1997). The Cultural Structing of Child Development, Handbook of Cross-Cultural Psychology Second Edition, Vol.2: Basic Processes and Human Development, Berry, J.& DASEN, W. Pierre R. & Saraswathi, T.S. (Ed.by), London:Allyn&Bacon, Vol.2:1-40.

Şener, T. (2007), Çocukların Kültürel Etkinlikleri, Ankara: Sobil Yayınları.

Temizkan, M. (2012). Amerika’lı oyuncak devi Türkiye’de üretime hazırlanıyor, İstanbul’da filmde çekecek. Hürriyet Gazetesi, 27 Mayıs.

Vanobbergen, B. (2004). Wanted: Real Children. About Innocence and Nostalgia in a Commodified Childhood. *Studies of Philosophy and Education*, 23: 161-176.

Vygotsky, L. (1978). *Mind in Society*, MA: Harvard University Press.

Williams, Z. (2012). The commercialisation of childhood.

<http://clients.squareeye.net/uploads/compass/documents/thecommercialisationofchildhood.pdf>. Erişim tarihi: 1 Mayıs 2012.

Wyness, M. (2006). *Childhood and Society: An Introduction to the Sociology of Childhood*, New York: Palgrave Macmillan.

Zeliger, V. (2002). Kids and Commerce, *Childhood*, 9(4): 375-396.

Transforming Childhood, Industrialization of Play and Toys and Consumer Culture

The sociology of childhood and the concept of childhood are among the neglected areas in Turkish social science. We aim to discuss the concept of childhood from different theoretical perspectives. No doubt that the concept of childhood cannot be separated from social change. Consequently, childhood is examined from a historical perspective. According to the image of traditional childhood, there is nothing special about being a child. There are three basic theoretical approaches in the sociology of childhood. These are traditional theories, a constructivist approach, and an interpretive perspective. The social-cultural theory and the social constructivist theory can be categorized under the constructivist theory. Traditional theories perceive children as consumers of the culture created by adults, and they offer deterministic, functionalist and generative models. In this sense, they evaluate children within the traditional role. As such that child should be educated to serve the existing social order and establishment of society. On the other hand, constructivist and interpretive theories perceive children as active agents of the culture they share.

The traditional childhood approach perceives children as equal subjects to adults. In contrast, the image of modern childhood perceives children as special entities. The social movements, such as Renaissance, Reformation, Enlightenment, romanticism, capitalism and industrialization processes, have led to modern image of childhood. In the Middle Ages, children could join the adult life when they turned seven years old. Children shared the same information and lifestyle with adults. They played the same games and dressed similarly. After the invention of printing machines in the 16th century, the definition of children changed. The new childhood definition was based on *literacy* and *illiteracy*. After that point the

distinction between adults and children appeared. Children started to be perceived as “innocent entities,” and separated from adult life. As a result, children had to be schooled before they could join adult life. Modern society perceives children as “future adults.” Children have to spend many years in school to gain the knowledge and skills that modern industrial society requires. After technological advancements, such as television, computer, and internet usage, the distinction between children and adults disappeared again.

The concept of childhood, children’s play and toys needs to be reexamined in the context of neoliberal policies and globalization. Neoliberal economic structures have contributed to the industrialization of children’s culture, games and toys. Industrialization, technological developments, capitalism and finally globalization give rise to a consuming children’s culture. The cultural industry manifests itself in toys through images of power.

Traditional play culture, characterized by group and open-air games, includes physical activities, close friendships, and creativity. On the other hand, modern play culture is characterized by individualized games, enclosed environments, and less creativity. Thus, modern children become gradually disconnected from nature, have lost their physical skills, are less curious, and are more selfish and eager to become part of the consumption culture. As a result we can argue an emergence of the “*disappearance of childhood*,” “*hurried childhood*,” and “*consuming children*.”

When we consider childhood from the political-economic perspective of globalization, we can talk about child labor, child pornography, child prostitution, juvenile delinquency, and “consuming” child that were once associated only with adults. On the other hand, cultural-social dimensions of globalization consider the individualization of children and transition to adult-child, shaped and changed by cultural imperialism, popular culture and consumption culture.

If we consider games and toys from the political-economic perspective of globalization, we can talk about institutionalization, commercialization, and industrialization (multibillion dollar toy industry), and virtualization. From a cultural-social dimension we can talk about individualization and disappearance of children’s games and toys.

Based on the disappearance of traditional childhood and the “homogenization” of childhood, we can see an emerging image of child-as-consumer. The media can be considered a powerful tool in the creation of this consuming child image. Under the name of entertainment and education, each day the media create new heroes and products that go with these heroic images. As a result of this, children worldwide are increasingly targeted as consumers by transnational companies’ marketing strategies. Under this neoliberal model,

children are socialized as consumers at increasing rates, and are becoming the objects of commodification and reification.

In conclusion, there is a need for an anti-globalization movement to stop the harm caused by neoliberal policies and globalization. The marketing strategies that target children must be banned. With this type of ban we could prevent the commodification and commercialization of childhood. Thus children can become *children* before they become *consumers*.